

ISTINA O 27. MARTU

Koji su to saveznici? Mi nismo imali nikakve saveznike!

Knez Pavle Karađorđević

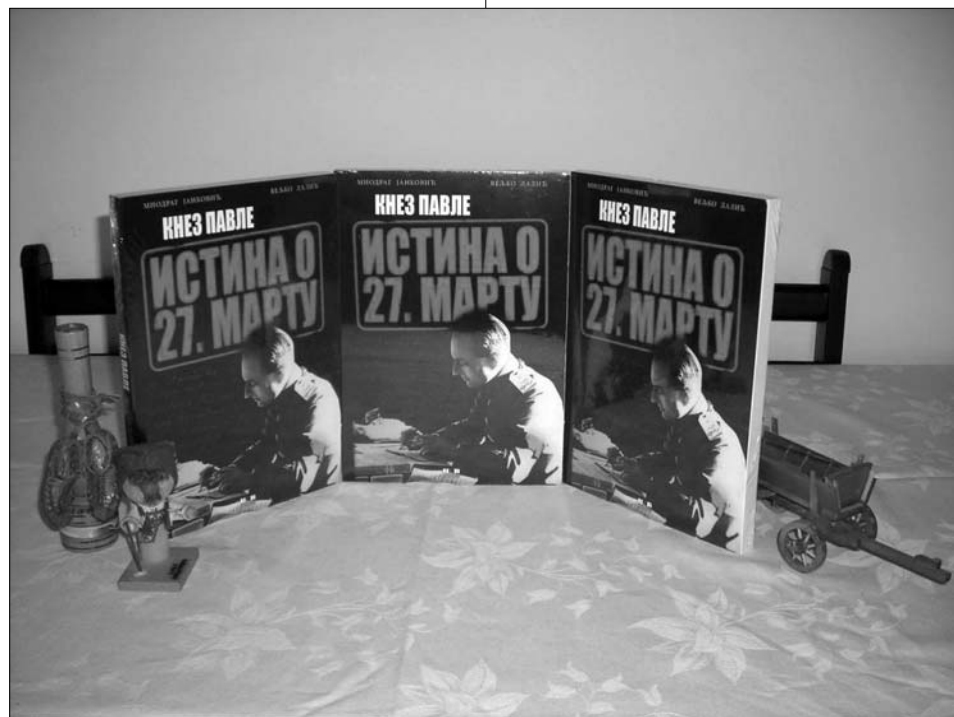

Vankuver, aprila 2008.

Kada je g-din Dragoslav Đorđević po prvi put posetio kneza Pavla u Parizu 1969. godine i tokom razgovora o ključnom događaju u jugoslovenskoj istoriji - puču od 27. marta, pomenuo "saveznike", dobio je od kneza gore navedeni komentar. Kad malo bolje pogledamo, cela posleratna istorija Brozove Jugoslavije je takođe istorije države bez pravih saveznika (ako ne računamo nesvrstanu Etiopiju ili Burkinu Faso). Sa svojom ideološkom braćom na Istoku Broz je raskrstio 1948., a odnosi komunističke Jugoslavije sa SAD, Britanijom ili Francuskom na Zapadu bi teško mogli da se nazovu savezništvom. Bila je to trgovina u kojoj je svako imao svoj interes. I Broz i Zapad. Milošević je devedesetih godina Srbiju tj. kralju Jugoslaviju doveo u totalnu izolaciju, opet sa izuzetkom saveznika kao što su npr. Sadam Husein ili Kim Jong Il. Današnja Srbija (tačnije ona na desnoj strani političkog spektra) je ubeđena da je u Putinovoj Rusiji najzad dobila svog saveznika i kad bi kojim slučajem knez Pavle bio živ svakako da bi bilo zanimljivo čuti šta on o tom savezništvu misli. Ali o onome što ne možemo da pitamo, sad već trideset i dve godine upokojenog kneza Pavla, ne vredi ni da maštamo. Međutim, ono što možemo je da saznamo njegovo mišljenje o događajima uoči II svetskog rata koji su odredili njegovu, ali i našu sudbinu. U tome nam pomaže nedavno objavljena knjiga *Knez Pavle: Istina o 27. martu* novinara Veljka Lalića i istoričara Miodraga Jankovića.

9. novembra 2006. u Beograd je stigla lična arhiva kneza Pavla koja je više od pola veka bila pohranjena u biblioteci Kolumbija Univerziteta u Njujorku i bila van domašaja bilo kog ko je nosio crveni jugoslovenski pasoš. Prilikom da tu arhivu vidi (uz kneževu dozvolu), imalo je samo nekoliko istoričara: Jakob Hoptner, Časlav Nikitović i Dragoslav Đorđević. Arhiva se sastoji od dvanaest hiljada različitih dokumenata - uglavnom kneževih lične i službene prepiske. Zahvaljujući angažmanu kneginje Jelisavete ta arhiva je konačno dostupna srpskim istoričarima i novinarima. Novinar Veljko Lalić i istoričar Miodrag Janković su prvi u Srbiji koji su se tom arhivom pozabavili. Knjiga koja je izašla kao rezultat pregledanja kneževih dokumenata podeljena je u dva dela.

U prvom delu predstavljen je društveno-politički kontekst u kojem se nalazila Kraljevina Jugoslavija u osvit II svetskog rata i faktori koji su doveli do potpisivanja Trojnog pakta. Kroz dokumentovane izjave i zapise na osnovu susreta sa stranim ambasadorima (fon Heren, Ronald Kembel) i knežev

prepiske sa našim diplomatskim predstavnicima i pregovaračima u Sovjetskom Savezu, Nemačkoj i Italiji (Milan Gavrilović, Vladimir Vauhnik, Vladislav Stakić) mogu se sagledati veličina istorijske dileme u kojoj su knez Pavle, Namesništvo i Vlada bili i razlozi koji su uticali na odluku o potpisivanju ugovora sa Hitlerom.

Posle niza pritisaka od strane Musolinija i Hitlera (kritikovano od svojih ratobornih generala da Jugoslaviju "tretira kao primadonu") i posle sastanka koji su sa Hitlerom imali premijer Cvetković i ministar inostranih dela Cincar Marković (14. februara) i sam knez Pavle (4. marta) istorijska odluka je doneta 6. marta, a svi razlozi za potpisivanje mogu se sublimisati u analizi stanja u jugoslovenskoj vojsci ministra vojnog, generala Petra Pešića, iznetom na tom sastanku Vlade:

"Naš front iznosi 3000 km, koji treba da branimo od Nemaca, Italijana. Bugara, Mađara sa svega 27 slabih divizija. Naše naoružanje je slabo, naročito u tehničkom pogledu. Imamo svega 50 aeroplana, 100 tenkova, od kojih 50 starog modela, 50 kontratenkovskih topova. Najgore stojimo sa municijom. Ja nimalo ne verujem u pomoć Engleske i na osnovu ovoga molim da pridemo paktu jer je to jedini spas."

Grupa oficira-pučista predvođenih generalima Simovićem, Mirkovićem

i majorom Živanom Kneževićem nije mislila kao njihov pretpostavljeni, pa su u noći između 26. i 27. marta pobunili deo beogradskog granizona, zauzeli Vrhovnu komandu, prinudili kneza da se vrati sa puta u Sloveniju i da, pod isukanim sabljama oficira oko njega, potpiše svoju ostavku. To je uradio su-

dobar deo srpske inteligencije i političke elite predvođen *Srpskim kulturnim klubom*, njegovim predsednikom Slobodanom Jovanovićem, predsednikom tadašnje Demokratske stranke Milanom Grolom, još nekim stranakama, delom Srpske pravoslavne crkve i nizom "uticajnih faktora". Kao da zvuči poznato iz novije istorije Srbije, zar ne?

U drugom delu knjiga Lalić i Janković daju jasnu sliku podela u srpskoj političkoj emigraciji koja je usledila u poratnim godinama i to je još jedano značajan momenat njihovog istraživanja. Pučisti su sa kraljem Petrom bili u Londonu i dosledno branili puč u poratnoj srpskoj emigrantskoj i zapadnoj štampi. Pro-kneževa emigracija okupljene oko Dragiše Cvetkovića u Parizu je branila kneževu politiku i odluku o potpisivanju pakta. Polemike su trajale dugo godina posle rata, a traju bogami i danas. Na kraju krajeva, ovaj tekst, a i knjiga kojoj je posvećen su dokaz za to. Cvetković je bio naročito osetljiv kad su u pitanju optužbe "da je knez Pavle želeo da mladom kralju Petru II otme presto" i "da je Jugoslaviji ponuđen Solun u zamenu za potpisivanje pakta", o čemu naravno nema nikakvih pisanih podataka..

U žaru te polemike, u jednom od odgovora Radoju Kneževiću, ideologu puča i kasnije ministru dvora u londonskoj kraljevoj emigraciji, Dragiša Cvetković kaže: *Ako je 27. mart bio delo narodnih masa i podvig koji je doneo bolju sudbinu Jugoslaviji zašto g. Knežević živi kao emigrant van svoje zemlje i zašto se ne vraća u nju? Bolje rat nego pakt, bolje grob nego rob bila je parola onih koji su i od rata i od groba bežali u panici ka moru, da bi se dočepali najbližeg aerodroma ili broda, koji bi ih odveo daleko od bojišta i rata, ostavljajući narodu Jugoslavije da bude i rob i grob. Tim istim putem išla je i cela Vlada od 27. marta, a sa njome i g. Knežević, pošto su prethodno potpisali kapitulaciju trupa, poslali vojsku u zarobljeničke logore, narod pod nemačku, italijansku, mađarsku, bugarsku i albansku okupaciju, ustaški masakr i građanski rat iz koga je proizašla komunističke okupacija Jugoslavije.*

Srbija, srpski narod i srpska Vlada se ponovo nalaze na istorijskoj prekretnici, a kobni mart mesec je pravo vreme da se podsete svojih istorijskih grešaka. I da ih ne ponove oko Đurdevdana.